

Oslo, 14.12.1994.

Herr Georg Strav
Boks 231
4601 Arendal

109592

Grini 1940.

Som jeg lovet under vår telefonsamtale, skal jeg prøve å fortelle noe om det som hendte på Grini en dag i begynnelsen av mai 1940. Men det jo så lenge siden at det nærmest bare er hovedinntrykket som sitter igjen:

Jeg kan ikke angi datoen nærmere enn at det var den dagen Dagbladet fortalte at de krigsfangene som hørte til jordbruket skulle sendes hjem for å delta i våronna, - hvilket må ha vært en dag i begynnelsen av mai.

På morgenoppstillingen tok oberst Østbye ordet og fortalte at noen av de høyere offiserene - de som bodde i det vi kalte stabsboligen - hadde drøftet situasjonen i landet. Han ønsket å redegjøre for hva de var kommet frem til, og ba alle møte på sletta på et nærmere angitt tidspunkt om ettermiddagen. Mens oberst Østbye fremdeles førte ordet, løp kaptein Mons Haukeland langs rekkene og ropte nei. Oberst Østbye ga da direkte ordre om at de som tilhørte avdelinger som hadde vært underlagt ham (4. brigade i Valdres) skulle møte på sletta om ettermiddagen.

Resultatet var at "alle" møtte frem om ettermiddagen. Selv satt jeg sammen med kaptein Vangerud fra Solør og en eldre tysk vaktssoldat på en benk i utkanten av sletta ikke langt fra vaktstuen. Ute på sletta var det en liten forhøyning i terrenget hvor de som førte ordet kunne stå slik at alle så dem.

Oberst Østbye beskrev først situasjonen slik han så den. Han mente at videre kamp var nytteløs, og at det burde synes klart for alle som var på Grini, hvor det var samlet offiserer fra kampene i hele syd-Norge. Han la vekt på at de som var kommet til Grini samlet representerte et detaljert kjennskap til forholdene over alt i landet. Hans forslag gikk ut på at vi skulle stille oss bak en henstilling til kongen om å bli i landet, slutte fred med tyskerne og danne et militært styre til å lede administrasjonen av landet.

Jeg spør meg selv nå etterpå om henstillingen virkelig skulle inneholde et punkt om at kongen måtte bli i landet, - men jeg kan ikke ha tatt dette ut av løse luften. Kampene gikk jo den veien at det allerede da var sannsynlig at kongen ville forlate landet.

Videre er jeg usikker på om han brukte betegnelsen regjering, men funksjonen skulle være å ha den øverste ledelse av

landet. Jeg husker heller ikke om det ble brukt betegnelsen fred eller våpenstillstand, men siktepunktet var i hvert fall at det skulle bli slutt på kampene og få styre og stell til å funksjonere igjen.

Det inntrykk jeg sitter igjen med av den videre diskusjon er at den i liten grad gikk inn på den beskrivelse obersten hadde gitt av situasjonen - den ga vel ikke særlig anledning til uenighet - men at den isteden kom til å dreie seg om man kunne godta en slik fremgangsmåte som obersten foreslo. Jeg husker ikke hva som ble anført for eller mot; men det var vel mulig å finne motargumenter i det faktum at kampene ennå pågikk i Nord-Norge. Det falt mange og sterkt følelsesladede ord på begge sider. Det kan kanskje illustreres ved å nevne at en kaptein fra Vestlandet sto frem og minnet obersten om hva det stod på sabelen hans.

Diskusjonen endte i et antiklimaks:

Vi som satt i nærheten av vaktstuen fikk se at avisen kom, - såvidt jeg husker var det Dagbladet. Vi fikk tak i avisen, hvor det i et forholdsvis stort oppslag ble opplyst at krigsfanger som hadde tilknytning til jordbruket skulle slippes løs for å kunne gjøre våronna. Kaptein Vangerud tok avisen og gikk frem til obersten, og ropte ut:

"Obersten følger nok ikke riktig med i det som foregår for tiden, for her står det at vi skal slippes løs."

Dermed gikk hele forsamlingen i oppløsning. Alle ville ha nærmere greie på hva som stod i avisen, og det forslag som var blitt drøftet, syntes å bli glemt øyeblikkelig.

Ved vurdering av hendelsen i ettertid bør man huske at situasjonen i 1940 var mere usikker og holdningene helt anderledes enn de ble etter krigens slutt. Som en liten illustrasjon på dette kan jeg nevne at en av de gamle vaktsoldatene på Grini - som hadde deltatt i første verdenskrig - hadde stått utenfor den gamle losjen ved festningen og sett på løslatelsen av krigsfanger. Han fortalte at sivile nordmenn hadde stått utenfor på gaten og ledd av krigsfangene da de kom ut. Lykkeren syntes det var en skammelig mottakelse soldatene fikk, og sa at hvis han var blitt mottatt på den måten, ville han ha slått sivilistene ned med tornisteret.

Vi ble jo mere krigerske etter hvert, - og kanskje særlig etter at krigen tok slutt, men vi kan utvilsomt ha godt av å se nærmere på hva som egentlig foregikk i 1940.

Vennlig hilsen

Dette brevet til Georg Stray, Arendal, er skrevet av Nils Olstad (2.7.18-4.6.95) og kan ha interesse når 1940 vurderes. Fenrik 13.4.40. Deltok i Valdres.

Hamar, 18. april 1996

Anton Olstad